

7. Hafta: 1970'li Yıllara Girerken Siyasal Arenada Genel Görünüm ve Bazı Siyasi Trendler

1973 Genel Seçimleri'ne Demokratik Parti "Sağcıyız, Milliyetçiyiz, Demokratız" sloganı ile girmiş ve büyük başarı kazanmışsa da aynı ivmeyi 1977 yılında yapılan genel seçimlerde yakalayamayacak ve giderek sönmülenecektir. Nitekim 1975 yılına gelindiğinde Demokratik Parti içinden, aralarında Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy, Sadettin Bilgiç, Mutlu Menderes gibi isimlerin de yer aldığı 12 milletvekili Adalet Partisi'ne geçmişti. Bu açıdan Demokratik Parti'nin, Demirel'e gerekli tepkinin verilmesi açısından görevini tamamladığı düşünülmüştür. Demirel de "olası bir ayrışmanın Demokratik Parti tarafından derinleştirilebileceği ancak bölünmeden yana olunmadığı" yönündeki mesajı almış görünmektedir, kısa süre içinde af meselesi, askerlerin de tepkisini çekmeden halledilmiştir.

Demokratik Parti bu ayrılıktan sonra oldukça güç kaybedecek, 1977 genel seçimlerinde başarısız olup yalnızca 1 milletvekili çıkarabilecektir. Parti genel başkanı Ferruh Bozbeyli milletvekili seçilemediği için istifa edecek, 1980'de ise parti kendisini feshedecektir.

Adalet Partisi 41'ler hareketi üzerinden gelişen ayrılmalar nedeniyle belli ölçüde kan kaybetmişti. Aynı sıralarda Demokratik Parti dışında Adalet Partisi'ne rakip olarak ortaya çıkan ve 27 Mayıs askeri darbesine karşı olmak ortak paydasında sağ siyasi spektrumda yer alan başka aktörlerle konjonktürel olarak güç birliğine gittiği anlaşılan, İslam referanslı siyaset yapmakta olan grupları kendisine çekmeyi başaran bir diğer oluşum ise Milli Nizam Partisi olmuştu. Necmettin Erbakan 1969 seçimlerine AP listesinden milletvekili adayı olarak katılmak istemiş ancak Süleyman Demirel'in vetosuyla karşılaşmıştı. Bunun üzerine Konya'dan bağımsız aday olarak Meclis'e giren Erbakan, 1970 yılında kurduğu Milli Nizam Partisi'ne başka siyasi partilerden katılımlar sağlamış; bir tür çatı parti olarak görülen AP içerisinde kalmak yerine kendi özgün siyasetlerini üretebilecekleri yeni partilere doğru harekete geçmeyi tercih eden gruplar nedeniyle de Adalet Partisi, kısmen güç kaybetmişti.

Sağ siyasette Adalet Partisi'nin karşısına yeni bir rakip çıkaracak olan bir diğer gelişme ise, yeni bir partinin kurulması üzerinden değil, var olan bir partinin liderinin, yönetici kadrosunun ve isminin değişmesiyle gerçekleşmişti. 9 Şubat 1969'da Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin başına Alparslan Türkeş'in geçmesi ve partiyi yeniden yapılandırması sonucunda partinin yeni bir isim almasıyla Milliyetçi Hareket Partisi ortaya çıkmıştır.

Süleyman Demirel, Şubat 1970'te yaşadığı bütçe krizinin ardından Mart ayında yeni bir hükümet kurmuştur. Bu dönemde karşılaştığı meselelerden biri 15-16 Haziran Olayları olarak bilinen geniş çaplı işçi eylemleridir. Bu olayların çıkmasının arka planında bir yasa değişikliği yatmaktaydı. Sendikalar Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile işçilerin sendikalar arası geçişi zorlaştırılmış, bazı sendikaların temsil etme iddiasında buldukları iş kolunda işçilerin 3'te 1'i gibi yüksek bir oranı bünyelerinde toplama zorunluluğu gibi bazı küçük sendikaların varlığını devam ettirmesini zorlaştıracak uygulamalar gündeme gelmiş bulunuyordu.

Kimi yazarlara göre 15-16 Haziran Olayları olarak bilinen protestoları harekete geçiren ilgili sendikal mevzuat değişikliklerinin temel motivasyonunu 1967 yılında kurulmuş olan DİSK'in Türk-İş'ten çok sayıda işçiyi kendisine çekme ihtimalini Demirel hükümetinin olumlu karşılamaması oluşturmaktaydı. Yasanın veto edilmesi arzusuyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile görüşüp bir sonuç alamayan sendika temsilcileri yasanın onaylanmasının ardından yürüyüş kararı almıştır. Yaklaşık 75000 işçi Sendikalar Yasası'nı protesto etmek üzere iş bırakmış ve İstanbul başta olmak üzere İzmir, Gebze, Bursa gibi sanayi işçilerinin yoğun bulunduğu yerlerde yürüyüşe geçmiştir.

Yürüyüşe katılanlarla emniyet güçleri arasında çıkan çatışmalar sonrası can kayıpları ve çok sayıda yaralanma vakası meydana gelmiş; yürüyüş, sıkıyönetim ilanı ile kontrol altına alınıp sona erdirilmiştir.

Olayların ardından CHP yeni yasayı Anayasa Mahkemesi'ne taşımış; Anayasa Mahkemesi de bu değişiklikleri Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Yalnızca CHP değil, Türkiye İşçi Partisi de aynı yasanın iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açmıştır. CHP'nin 60'lı yılların ikinci yarısından itibaren söylemlerinde sol vurgusunun artmış olmasında Türkiye İşçi Partisi'nin siyasetteki yeri de önemli bir rol oynamıştır. TİP'in 1965 seçimlerinde mecliste 15 milletvekili ile yer almasıyla görünür hale gelen yükselen sol oyların merkezde –ve kendisinde- toplanması CHP'nin temel motivasyonunu oluşturmuştur.

Türkiye İşçi Partisi, 1961'de yeni partilerin kurulmasına izin verilmesiyle kurulan partilerden birisidir. Daha çok sendikalardan oluşan bir grup olmakla birlikte sol siyasi tercihlere sahip entelektüellere de yer veren bir yapı oluşturmuştur. 1965 seçimlerinde, Milli Bakiye Sistemi'nin de etkisiyle 15 milletvekili çıkaran parti, 1969 seçimlerinde aynı başarıyı tekrarlayamayarak parlamentoda sadece 2 milletvekili ile temsil edilmiştir. Kurucu genel

başkanı bir sendikacı olan Avni Erakalın'dan sonra partinin başına Mehmet Ali Aybar geçmiştir.

1969 seçimlerinde yaşanan başarısızlığı önceleyen ve TİP içinde ciddi bir bölünmeye ve güç kaybına yol açan mesele ise 1968 yılında Prag Baharı olarak bilinen ve ardından SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesiyle sonuçlanan sürecin TİP'de yarattığı etkidir. Mehmet Ali Aybar'ın Sovyetler'in müdahalesini kınayarak doğru bulmadığını ilan etmesi üzerine parti içinde yaşanan ayrışma sonrası kendi ifadesiyle "güler yüzlü sosyalizm" in gerekli olduğunu savunan Aybar ve ekibi partiden ayrılacaktır.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Yusuf Tekin - Çağatay Okutan, Türk Siyasal Hayatı, Orion Yayınları, İstanbul, 2011, s. 162-165; s. 176-178.

Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 370 - 375.

Ali Erken, "Örgüt ve Strateji: 1965-1980 Arasında Milliyetçi Hareket Partisi", İnsan ve Toplum, 4(7), 2014, s. 135 - 163.